

BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA TA'LIM SAMARADORLIGI

Turdiyeva Zarnigor Samandarovna

Buxoro shahar 25-umumta'lim maktabi

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

+998936588384

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda tarbiya fanini o'qitishda o'qituvchilarning darslarda pedagogik texnologiya, boshlang'ich sinflarda interfaol metodlar va ta'limiy o'yinlardan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, ijodiy izlanish va mantiqiy fikrlash doiralarini kengaytirish bilan birga ularni darslarda o'rganganlarini hayot bilan bog'lashga, qiziqishlarini oshirishga yordam beradi. Tarbiya fani O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan umumiy o'rta ta'lim muassasalarida 2020-2021-o'quv yilidan boshlab joriy qilindi.

Ushbu fan uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasining bir qismi sifatida o'quvchilarda “Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari” g'oyasini singdirish, ularni ijtimoiy muvaffaqiyatli hayotga tayyorlash, faol fuqarolik pozitsiyasi, mas'uliyat, majburiyat, huquqiy ong va madaniyat, teran dunyoqarash, sog'lom e'tiqodlilik, ma'rifatparvarlik, bag'rikenglik kabi fazilatlarni shakllantirishni maqsad qilib qo'ygan. Fan va darslik konsepsiyasini yaratishda Yaponiya, Singapur, Angliya, BAA, Xitoy, Koreya, Rossiya, Germaniya kabi xorijiy davlatlarning tajribasidan foydalanildi. Ta'lim jarayoni nihoyatda murakkab jarayon bo'lganligi uchun ta'lim samaradorligi pedagog va o'quvchi faolliligiga, ta'lim vositalarining mavjudligiga, ta'lim jarayonining tashkiliy, ilmiy, metodik mukammalligiga bog'liq. “Tarbiya” fanini o'qitishning amaliy shakllari metodologiyasi va mamlakatimizda tarbiya faninig o'qitishning maqsad vazifalari va bu jarayon qay tarzda olib borilayotganligi, o'quvchilariga tarbiya darslarini samarali tashkil etishda o'quvchilarning kereaktiv fikri haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: *texnikaviy, axborotli, audiovizualli faol fuqarolik pozitsiyasi, mas'uliyat, majburiyat, nafosat tarbiyasi.*

KIRISH

Hozirgi davrda mamlakatimizda Tarbiya ishlarning mazmuni barkamol avlodni shakllantirishga qaratilgan. Respublikada sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, yosh avlodni XXI asr talablariga to'liq javob beradigan har tamonlama rivojlangan shaxslar etib voyaga yetkazish uchun zarur shart-sharoitlar va imkoniyatlar yaratilgan. Tarbiya - yosh avlodni har tamonlama voyaga yetkazish, unda ijtimoiy ong va xulq-

atvorni tarkib toptirishga yo‘naltirilgan faoliyat bo‘lib, shaxsni aqliy , jismoniy, ahloqiy, ma‘naviy sifatlarini shakllantirishga qaratilgan bo‘lib, insonning jamiyatda yashashini ta‘minlash uchun zarur bo‘lgan xususiyatlarini tarkib toptirishning jarayonlaridir. Tarbiya shaxsni tarkib toptirishga qaratilgan bo‘lib, shaxs va jamiyatning mavjudligini ta‘minlaydigan qadriyatlar asosida rivojlanadi

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Tarbiya inson shaxsini shakllantirish, uning ijtimoiy, siyosiy, madaniy, ma‘rifiy hayotida faol ishtirokini ta‘minlashga qaratilgan barcha ta‘sirlar, tadbirlar, harakatlar, intilishlar majmuini anglatadi. Tarbiya nafaqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan jarayonlar bo‘libgina qolmay, uning yetakchi g‘oyalari ommaviy axborot vositalari, gazeta va jurnallar orqali singdirilgan mafkurani ham o‘z ichiga oladi. Zero, tarbiya ta‘limga nisbatan kengroq bo‘lgan tushunchadir. Bunday tarbiyaning oila va Tarbiya muassasalar hamda jamoat tashkilotlari tomonidan amalga oshirilishini nazarda tutadi. Shu jihatdan tarbiya ta‘lim olish bilan chambarchas bog‘liq holda amalga oshiriladi. Ta‘lim – tarbiya orqali shaxda ezgu ma‘naviy – axloqiy sifatlar tashkil topadi. Shu o‘rinda O‘zbekiston Respublikasining birinchi prezidenti Islom Karimovning quyidagi fikrlarini keltirish maqsadga muvofiqdir: —Albatta, ta‘lim – tarbiya ong mahsuli, lekin ayni vaqtda ong darajasi va uning rivojini belgilaydigan, ya‘ni xalq ma‘naviyatini shakllantiradigan va boyitadigan muhim omildir. Binobarin, ta‘lim – tarbiya tizimini va shu asosda ongni o‘zgartirmasdan turib, ma‘naviyatni rivojlantirib bo‘lmaydi. Har qaysi ota – ona, ustoz va murabbiy har bir bola timsolida avvalo shaxsni ko‘rish kerak. Ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda, farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo‘lgan, ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga yetkazish – ta‘lim – tarbiya sohasining asosiy maqsadi va vazifasi bo‘lishi lozim . Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib shuni aytish joizki, insonning boy ma‘naviy – tarixiy jarayonida samarali foydalanish, o‘sib kelayotgan yosh avlodni vatanparvar, xalqparvar, yuksak ma‘naviyatli etib voyaga yetkazish, insoniy fazilatlarni singdirishda Tarbiya ishlarni to‘g‘ri tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Tarbiya jarayonini tashkil etishning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat: - maqsadning aniq mezonlarda ifodalanishi; - faoliyat maqsadini amalga oshirishda xizmat qilishi; - bolalar tarbiyasidagi faoliyatni o‘qituvchi, ota – ona va jamoa bilan hamkorlikda boshqaruvni ta‘minlash muhimdir. Tarbiya jarayonini tashkil qilish va uning salohiyatini oshirish bola qalbida insoniy fazilatlarni singdirish ko‘p jihatdan tarbiyachi-tarbiyalanuvchilarning ijodiy faoliyatini tashkil etishga bog‘liq. Ular quyidagi omillarni qo‘llash asosida vujudga keladi: - Tarbiya jarayonini tashkil qilishdagi munosabatlar. Bunda tarbiyalanuvchilarning kundalik hayotiy voqyealari jamoadagi tartib qoida va xulq-atvorlar haqidagi motivlar va ularga bir butun yondoshuv kabilardir; - Tarbiya ishlarning maqsadi, aniqligi va ta‘sirchanligi. Tarbiya jarayonni loyihalashtirish, shakl, metod, shart – sharoitlarni oldindan aniqlab

qo‘yilgan maqsadga muvofiqlashtirish; - Tarbiyachi va tarbiyalanuvchilarning o‘zaro munosabatlari. Tarbiyachi va tarbiyalanuvchilarning ruhiy holatlari, muloqat va munosabatda bo‘lishlari, ruhiy shart – sharoitlar yaratilishi, Tarbiya tadbirlarni gigiyena qoidalariga moslash, estetik talablarga javob berishi, Tarbiya ishlarni muvaffaqiyatli tashkil etish funksiyalaridan biridir. - O‘quvchi – yoshlarning faolligi va mustaqil ijodiy faoliyatini tashkil etish. Tarbiya tadbirlarni tashkil qilishda o‘quvchi yoshlarning faolligi ko‘p jihatdan ixtiyoriylik, tashkilotchilik va ijodkorligiga bog‘liq; - Tarbiya ishlar ta‘lim jarayonida olgan bilimlariga uyg‘un bo‘lishi. Tarbiya ishlarni rejalashtirishda turli fanlarning integrasiyasi hisobga olish ijobiy xarakter kasb etadi. Tarbiya ishlar metodikasi yosh avlodni har tamonlama barkamol avlod qilib tarbiyalash, ular ongiga milliy g‘oyani singdirishda har tamonlama ta‘sir ko‘rsatadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har bir fuqoroning ilm olishi, o‘z qobiliyatlarini har tamonlama rivojlantirish ta‘kidlanadi. Ta‘lim to‘g‘risida qabul qilingan qonunda maktabning, unda amalga oshiriladigan ta‘lim-tarbiyaning mazmuni amalga oshirilishi lozim bo‘lgan tarbiyaning vazifalari belgilab berildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ma‘lumki yosh avlodga tarbiya berish jarayonida maktab juda katta ahamiyat kasb etadi. O‘quvchilarga tarbiya berish, ularga ta‘lim berish bilan birgalikda amalga oshiriladi. Ammo, tarbiyaning o‘z vazifasi, mazmuni, amalga oshirish usul va vositalari mavjud. O‘qish va tarbiya jarayonining uzviyligi ta‘lim muassasalari oldiga qo‘yilgan eng muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Shuning uchun sinfdan, maktabdan tashqari Tarbiya ishlar bevosita o‘quv jarayoni bilan bog‘langandir. Har bir fanning predmeti, o‘rganish obyekti, amalga oshirishi lozim vazifalari mavjud bo‘lganidek, Tarbiya ishlar metodikasi fanining ham predmeti, o‘rganish obyekti va amalga oshirilishi lozim bo‘lgan vazifalari bor. Tarbiya ishlar metodikasi fanining predmeti sinfdan va maktabda, sinfdan va maktabdan tashqari Tarbiya ishlarni to‘g‘ri tashkil qilish, har tamonlama rivojlangan barkamol avlodni tarbiyalashning eng zamonaviy va eng qulay yo‘nalishlarini belgilash, vositalarini izlab topishdan iboratdir. Tarbiya fanini o‘qitish metodikasi fanining predmeti bo‘lajak o‘qituvchi-tarbiyachilarga kelajak avlodni ma‘naviy yuksak fazilatlar egasi qilib tarbiyalash sanatining qirralari, shakl va yo‘llari hamda bilim, ko‘nikma va malaka hosil qilish haqida bahs yuritadi. Tarbiya metodikasi fanining o‘rganish obyektini esa ta‘lim muassalaridagi uzluksiz ta‘lim –tarbiya jarayoni tashkil etadi. Tarbiya jarayonini tashkil qilish metodikasi ijtimoiy faollikni shakllantirishga xizmat qiladi. Uning maqsadi bo‘lajak o‘qituvchi va tarbiyachilarning Tarbiya ish va tadbirlarning mazmunli bo‘lishini ta‘minlashda boy milliy va umuminsoniy qadriyat va urf-odatlardan keng foydalanishga, Tarbiya ta‘sirga ega bo‘lgan manbalarni ajrata bilishga qaratilgandir. Tarbiya fanini o‘qitishni tashkil qilishning asosiy maqsadi, bugungi kun talabiga javob beradigan barkamol shaxsni shakllantirishga qaratilgan ekan, ayni

paytda bu o‘qituvchilarga katta mas‘uliyatni yuklaydi. Shu jihatdan ham yosh avlodni barkamol qilib voyaga yetkazish uchun Respublikamizda ijtimoiy – tashkiliy, Tarbiya ishlar amalga oshirilmoqda. Barkamol avlodni tarbiyalash, ma‘naviy, ma‘rifiy, tashkiliy uslubiy, ijtimoiy-iqtisodiy jihatlari bilan murakkab Tarbiya ishlar tizimi kundan-kunga takomillashib bormoqda. Shuni alohida ta‘kidlash kerakki, Tarbiya shaxs kamolatining uzluksizligini va uzviyligini muvaffaqiyatli ta‘minlaydi. Shu jihatdan har Tarbiya ishlar tizimi shaxs kamolatining eng muhim va zaruriy omillaridan biri hisoblanadi. Albatta, bunda tarbiyalanuvchilarning yosh xususiyatlarini e‘tiborga olish muhimdir. O‘zbekiston mustaqilligi tufayli shaxsni tarbiyalashga, Tarbiya jarayonini tashkil etishga alohida e‘tibor qaratib kelinmoqda. Uning mazmunida yoshlar tarbiyasi muhim o‘rin tutadi. Shuni alohida ta‘kidlash kerakki, tarbiya barkamol avlodning uzluksiz rivojlanishini ta‘minlaydi. Tarbiyaviy jamiyatning sog‘lom hayot, sog‘lom turmush tarzi, sog‘lom e‘tiqod, barkamollik kabilarning asosiga aylanadi. Barkamol avlodni tarbiyalash mazmunida milliy qadriyatlarga sadoqat, jamiyatdagi tinchlik, xotirjamlikni saqlashga ongli munosabatda bo‘lish, tinch va farovon hayot yaratish, ijtimoiy ma‘naviyatni yuksaltirishga intilish kabi omillar Tarbiyada asosiy o‘rin egallaydi. Shu sababli bugunga yoshlar dunyoqarashida millat, Ona tuproq, Ona Vatan kabilar turli xil Tarbiya tadbirlar, boy ma‘naviy merosimiz haqidagi tushunchalar bilan tarkib topib boradi. Yoshlarni tarbiyalashda ular ongida, millat, milliy axloq, milliy g‘urur, milliy tarbiya, milliy g‘oya, Vatan tuyg‘usi, Vatan qayg‘usi, Vatan sog‘inchi va shu kabi tushunchalarni singdirib borish, ularning milliy dunyoqarashini kengaytirib borish tarbiya jarayoning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Tarbiyani tashkillashtirish jarayonida tarbiya uch narsaga ehtiyoj sezadi: iste‘dodga, ilmga va mashqqa degan edi, ulug‘ olim Arastu. Shunga asosan tarbiya ishi bilan shug‘ullanuvchilar quyidagilarga amal qilishlari lozimdir: - Tarbiya ishlar jarayonida va tarbiyada ulg‘ayotgan inson shaxsini oliy ijtimoiy qadriyat deb bilish, har bimir bola, o‘smir va yoshlarning o‘ziga xosligini hurmat qilish; - milliylikning o‘ziga xos an‘ana, vositalariga tayanish, milliy merosga asoslanish; - o‘quvchilar faoliyatida Tarbiya jarayonning asosini tashkil qilish, qiziqarli, to‘laqonli bolalar yosh jihatlariga mos turli xil ma‘naviy-ma‘rifiy tadbirlarga qatnashishini ta‘minlash, mehnat, ijtimoiy foydali, ko‘ngilochar tadbirlar tashkil etish lozim. Tarbiya fanini o‘qitish metodikasi fanining asosiy vazifasi yosh avlodni ma‘naviy-ahloqiy jihatdan tarbiyalashda xalqning boy milliy, ma‘naviy-tarixiy merosimizga, umumbashariy qadriyatlarga, urf-odatlar va ananalarga tayanib, ongli shaxslarni intellektual salohiyatli qilib tarbiyalashdir.

XULOSA

Maktablarda tarbiya fanini darslik qilib berilishi har bir o‘quvchi shaxsini tarbiyasini shakillanishidagi qo‘llanmadir. Tarbiyani oilada, jamiyatda o‘rni juda katta

va buni nazorati oilada mahallada bo'lishi davr talabi yosh avlodni komil inson qilib tarbiyalash har bir ota-ona pedagogni oliy maqsadi bo'lmog'i lozimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “Boshlang‘ich ta’lim” jurnali, 2018-yil, 9-son, 8-bet.
2. “Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar”, T.G‘afforova, Toshkent-2016.
3. “Boshlang‘ich ta’lim” jurnali, 2017-yil, 7-soni, 20-bet.
4. “Mahoratli pedagog” jurnali, 2019-yil, 5-son, 26-bet